

Các chiến lược giảng dạy trực tuyến - Kinh nghiệm quốc tế và giải pháp cho giáo viên phổ thông Việt Nam

Đặng Thị Thu Huệ¹, Bùi Thị Diễm²

¹ Email: huedtt@vnies.edu.vn

² Email: dienbt@vnies.edu.vn

Viện Khoa học Giáo dục Việt Nam
52 Liễu Giai, Ba Đình, Hà Nội, Việt Nam

TÓM TẮT: Sự thành công của giáo dục trực tuyến phụ thuộc vào nhiều yếu tố: Điều kiện cơ sở hạ tầng kỹ thuật; Năng lực quản lý, tổ chức dạy học của cán bộ quản lý, giáo viên; Năng lực học tập của học sinh, trong đó chiến lược giảng dạy trực tuyến hiệu quả của giáo viên là một yếu tố rất quan trọng. Bài viết trình bày một số kinh nghiệm quốc tế và thực tiễn giảng dạy trực tuyến của giáo viên phổ thông tại Việt Nam, từ đó đưa ra chiến lược giảng dạy cho giáo viên phổ thông từ việc tìm hiểu đối tượng, mục tiêu, thiết kế bài học và thực hành giảng dạy cho tới đánh giá kết quả học tập của học sinh.

TỪ KHÓA: Giáo dục trực tuyến; dạy học trực tuyến; chiến lược giảng dạy trực tuyến.

→ Nhận bài 10/11/2020 → Nhận bài đã chỉnh sửa 25/11/2020 → Duyệt đăng 25/01/2021.

1. Đặt vấn đề

Cùng với xu hướng phát triển chung trên thế giới, ứng dụng công nghệ vào dạy học qua môi trường mạng Internet đã được triển khai nhiều năm qua ở nước ta. Tuy vậy, ở khối phổ thông, mức độ ứng dụng nhìn chung còn khá hạn chế, tùy thuộc vào từng trường, từng giáo viên (GV) và từng bộ môn. Thời gian qua, do dịch bệnh COVID, hình thức dạy học trực tuyến trở thành giải pháp hữu hiệu nhất để duy trì việc dạy học của các nhà trường phổ thông. Thực tiễn cho thấy, dạy học trực tuyến tạo điều kiện cho học sinh (HS) và GV có cơ hội hình thành và phát triển nhiều năng lực. Tuy nhiên, việc triển khai cấp tập, thiếu sự chuẩn bị chu đáo và phải triển khai đồng loạt trên diện rộng đã bộc lộ nhiều khó khăn vướng mắc, trong đó có vấn đề năng lực giảng dạy trực tuyến của GV.

Dự thảo Thông tư quy định Quản lý tổ chức dạy học trực tuyến đối với các cơ sở GD phổ thông và cơ sở GD thường xuyên của Bộ GD và Đào tạo (GD&ĐT) là điểm khởi đầu cho những quy định chính thức về quản lý và tổ chức về dạy học trực tuyến ở bậc học phổ thông. Dạy học trực tuyến phải đảm bảo thực hiện đúng, có chất lượng, hiệu quả, nội dung dạy học theo quy định, phù hợp với kỹ năng của GV, khả năng lĩnh hội và đặc điểm tâm sinh lý lứa tuổi của HS. Chiến lược giảng dạy trực tuyến hiệu quả của GV sẽ góp phần quan trọng sự thành công của dạy học trực tuyến khi các trường triển khai thực hiện Thông tư nói trên. Vì vậy, bài viết này trình bày một số kinh nghiệm quốc tế và thực tiễn giảng dạy trực tuyến của GV phổ thông tại Việt Nam, từ đó đưa ra chiến lược giảng dạy cho GV phổ thông nhằm hỗ trợ quá trình dạy học trực tuyến từ việc tìm hiểu đối tượng, mục tiêu, thiết kế bài học và thực hành giảng dạy cho tới đánh giá kết quả học tập của HS.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Quan niệm về dạy học trực tuyến

Trong những thập niên gần đây, dạy học trực tuyến đã nhanh chóng nổi lên như một xu hướng giúp hỗ trợ, thay thế một phần hoặc thay thế hoàn toàn cho dạy học trực tiếp truyền thống và được đề cập qua nhiều nghiên cứu. Smith (2016) [1] định nghĩa GD trực tuyến là “GD sử dụng một hoặc nhiều công nghệ để giảng dạy cho HS trong bối cảnh không tập trung trực tiếp GV và HS”. Nhìn chung, các quan điểm về GD trực tuyến đều thống nhất học tập trực tuyến là một hoạt động học tập chính thức được cung cấp hoàn toàn thông qua internet với một số hỗ trợ thêm từ công nghệ xảy ra khi GV và HS bị cách biệt bởi khoảng cách địa lý hoặc theo thời gian (Allen & Seaman, 2014; Trung tâm Thống kê GD Quốc gia, 2015; Hiệp hội Học tập Trực tuyến, 2015). Ở Việt Nam, dự thảo Thông tư ban hành quy định quản lý tổ chức dạy học trực tuyến đối với các cơ sở GD phổ thông và cơ sở GD thường xuyên (Bộ GD&ĐT, 2020) [2] đã đưa ra quan niệm: “Dạy học trực tuyến là hoạt động dạy học thông qua phần mềm ứng dụng trên môi trường Internet, đảm bảo GV và HS tương tác đồng thời hoặc không đồng thời trong quá trình dạy học”.

Có sự khác biệt lớn giữa dạy học trên lớp và dạy học trực tuyến từ công tác chuẩn bị, phương pháp, hình thức tổ chức, kỹ thuật dạy học cho đến những cách thức đánh giá, kiểm tra. Những khác biệt này yêu cầu GV phải thích ứng hoặc phát triển các kỹ năng phù hợp với môi trường học tập trực tuyến. Ngày nay, sự hỗ trợ của công nghệ với nhiều phần mềm học liệu trực tuyến tinh vi có thể giúp GV giải quyết được những khó khăn trong dạy học trực tuyến nhưng chỉ khi GV có những chiến lược giảng dạy đúng đắn, thích hợp thì việc giảng dạy trực tuyến mới trở nên hiệu quả.

Có nhiều quan niệm về thuật ngữ chiến lược dạy học

do các phương pháp tiếp cận khác nhau. Theo tác giả Đỗ Ngọc Miên (2012), chiến lược là phương hướng và biện pháp thực hiện, được vận dụng trong suốt quá trình hoạt động nhằm thực hiện một mục đích cụ thể nào đó. Tác giả cũng khẳng định, chiến lược dạy học của GV là vấn đề quan trọng quyết định đến hiệu quả học tập của HS. Trong bài viết này, chúng tôi thống nhất với quan điểm trên rằng, chiến lược dạy học là phương thức, cách tiếp cận giảng dạy, trong đó bao gồm những thành tố của phương pháp. Chiến lược cũng có thể coi là một nguyên tắc hướng dẫn giúp giải quyết vấn đề, và có thể thay đổi theo thời gian và cách tiếp cận vấn đề. Như vậy, chiến lược giảng dạy trực tuyến là phương thức, cách tiếp cận hay con đường giảng dạy trực tuyến hiệu quả đối với GV giúp nâng cao hiệu quả GD trực tuyến.

2.2. Chiến lược giảng dạy trực tuyến của giáo viên một số nước trên thế giới

Bàn về chiến lược và phương pháp dạy học trực tuyến, đã có nhiều bài báo quốc tế đưa ra những chiến lược giảng dạy trực tuyến khác nhau. Có thể tổng hợp một số chiến lược được nêu ra trong các nghiên cứu như sau:

Trong bài báo *Năm chiến lược giảng dạy trực tuyến* [3], tác giả Scott Cooper đưa ra những chiến lược giảng dạy trọng tâm mà GV cần lưu ý như sau: *Thứ nhất*, cần chú ý tương tác với HS. Chính vì không có sự hiện diện thực tế nên điều quan trọng là phải thiết lập sự hiện diện ảo ngay khi bắt đầu lớp học, GV trực tuyến cần phải thu hút và hỗ trợ HS ngay từ đầu và trong suốt giờ học để duy trì một cộng đồng học tập hiệu quả. Sự tương tác còn nên được thực hiện ngoài lớp học, qua cách đăng tải, giao và thảo luận bài học trên các diễn đàn để HS thấy được sự quan tâm của GV, từ đó tham gia nhiều hơn. *Thứ hai*, GV cần chú ý tạo môi trường học tập hỗ trợ bằng việc khuyến khích sự tương hỗ của GV với HS, HS với HS. Tiến sĩ Judith V. Boettcher, tác giả của tác phẩm *Hướng dẫn Khoa học về chuyển dạy và học trên web*, đề xuất các giải pháp như: Thường xuyên tạo điều kiện cho HS thể hiện bản thân, tạo một diễn đàn mở hoặc diễn đàn thảo luận để người học có thể yêu cầu sự giúp đỡ và hỗ trợ lẫn nhau, phát triển hỗ trợ đồng đẳng, thiết lập các nhóm nhỏ để hỗ trợ cố vấn, khuyến khích HS cùng học. *Thứ ba*, sử dụng kết hợp các công cụ học tập để tương tác tốt hơn, kết hợp việc giảng giải trực tiếp thông qua các phần mềm và việc giảng dạy không trực tiếp thông qua các video bài giảng và các bài tập hỗ trợ. Sự kết hợp này làm cho nội dung phong phú và HS hào hứng và gắn kết hơn. *Thứ tư*, cần cung cấp phản hồi liên tục. Phản hồi là một thành phần thiết yếu của tất cả các môi trường học tập hiệu quả - bao gồm cả trực tuyến. Phản hồi phải liên tục, kịp thời và mang tính xây dựng để HS có thể xác định rõ những hành vi hoặc kỹ năng cần được cải thiện. Cuối cùng là *tận dụng sử dụng các thiết bị di động trong*

việc học tập của HS. Học trên thiết bị di động có những lợi thế chính cho người học, cho phép truy cập tài liệu học tập cập nhật và liên quan mọi lúc, mọi nơi.

Các tác giả trong bài *Phương pháp giảng dạy trực tuyến* [4] nhấn mạnh đến các hình thức truyền tải bài giảng, trong đó cần chú ý lựa chọn các công cụ và phương pháp giảng dạy. Carnegie Mellon và Illinois Online Network (ION) đã phân tích các chiến lược giảng dạy qua thiết kế và hoạt động như: *Bài học qua việc thiết kế các video, thảo luận, trình bày, mô phỏng, trò chơi, học tập dựa trên vấn đề, học tập dự án, tự học có hướng dẫn* thông qua sử dụng các nền tảng chia sẻ thông tin như Google Drive hoặc các mạng xã hội.

Các tác giả Matthew Wicks [5] trong cuốn *Cẩm nang quốc gia trong dạy học trực tuyến* đề cao vai trò của GV giảng dạy trực tuyến, trong đó khẳng định GV trực tuyến cần: 1/ *Hướng dẫn và cá nhân hóa việc học* thông qua đánh giá sự hiểu biết của HS về các mục tiêu học tập; thiết lập và tạo điều kiện cho các cuộc thảo luận nhóm; phát triển các dự án nhóm; liên tục điều chỉnh các tài nguyên học tập; trả lời các câu hỏi và khái niệm mà HS thấy khó khăn nhất; 2/ *Giao tiếp*: Một GV trực tuyến lấy HS làm trung tâm là GV sẵn sàng và thường xuyên cung cấp các hướng dẫn, tăng cường cho HS thảo luận cũng như quan sát các tín hiệu không lời để xác định mức độ hiểu của HS; 3/ *Đánh giá*: GV phải đảm bảo các tiêu chí đánh giá theo quy định như giao các nhiệm vụ; tạo và chấm điểm các bài kiểm tra, phòng thí nghiệm và bài tập về nhà. GV có thể tận dụng những công cụ đánh giá trực tuyến để hỗ trợ; 4/ *Phát triển nội dung và cấu trúc khóa học/lớp học trực tuyến*: GV có thể thiết kế lớp học theo nội dung, chủ đề hoặc hoạt động bằng cách tận dụng những nội dung sẵn có được kiểm định hoặc phát triển nội dung dựa trên kinh nghiệm cá nhân. Đồng quan điểm trên, tổ chức INACOL đưa ra tiêu chuẩn chất lượng cho giảng dạy trực tuyến với các tiêu chí sau:

- *Về nội dung*: Cần có mục tiêu học tập rõ ràng; nội dung phong phú, sinh động và phù hợp với chuẩn, tôn trọng bản quyền; về *Thiết kế giảng dạy*, hình thức tổ chức phù hợp với nội dung, trình độ của HS; có các hoạt động tương tác, cá nhân, kỹ năng tư duy bậc cao;

- *Về đánh giá HS*: Cần đánh giá thường xuyên, liên tục, nhất quán với mục tiêu bài học/lớp học, cho HS thấy sự tiến bộ của bản thân;

- *Về công nghệ*: Dễ sử dụng, điều chỉnh, đảm bảo các yêu cầu về kỹ thuật;

- *Về đánh giá và quản lý khóa học*: Thu thập phản hồi về hiệu quả của lớp/khóa học, đánh giá về cách thức, nội dung và hiệu quả của khóa học. Đánh giá online có thể tiết kiệm thời gian và chi phí, trong khi vừa có thể tạo điều kiện dễ dàng trong việc phân tích dữ liệu. GV có thể sử dụng các trang thiết kế dưới dạng các bài kiểm tra trực tuyến hoặc tự thiết kế dưới dạng các trò chơi sử dụng các

phần mềm hỗ trợ.

Trong một bài báo khác, các nhà GD ở Michigan [6] thông qua công trình nghiên cứu: Foundation for Blended and Online Learning (2017) đã khẳng định rằng, ngày càng có xu hướng HS chọn học trực tuyến hoặc kết hợp trực tuyến và trực tiếp. Tuy nhiên, để tạo nên thành công và hiệu quả, GV cần thiết lập quy tắc và quy trình lớp học để tạo ra một môi trường học tập nghiêm túc và thân thiện. Thực tế, nhiều HS chưa quen với môi trường học tập trực tuyến. Vì vậy, GV sẽ phải hướng dẫn các em về hành vi phù hợp, kì vọng của GV và các quy trình cần thiết trong lớp học để HS có thể trở thành những người học độc lập, có kỉ luật. Ví dụ, các quy tắc được một GV ở Mỹ đưa ra là: 1/ Tham gia nhiệt tình; 2/ Làm việc hết khả năng; 3/ Luôn trung thực; 4/ Sử dụng ngôn ngữ khuyến khích và tích cực; 5/ Đặt câu hỏi và giao tiếp hiệu quả. Ngoài ra, GV cần chú ý đến việc tạo ra nội quy lớp học, thiết lập một phương pháp và định dạng nhất quán đề nộp bài tập.

Về phương pháp: GV cần cung cấp các chỉ dẫn rõ ràng, theo dõi và thường xuyên cung cấp hướng dẫn bổ sung như sử dụng ảnh chụp màn hình, tạo video, cung cấp bản ghi âm hoặc thậm chí trao đổi riêng với HS qua Zoom hoặc Google Hangout.

Về việc thực hành giảng dạy: GV cần áp dụng các phương pháp và kĩ thuật khác nhau phù hợp với tiến trình giảng dạy. Cụ thể, trước khi bắt đầu khóa học/lớp học trực tuyến cần: tìm hiểu đối tượng HS, làm quen và gắn kết với HS; giúp đỡ HS chưa quen với việc học trực tuyến, trao đổi lịch học, đưa ra nội quy và quy tắc giảng dạy trực tuyến. Trong lớp học/khoá học trực tuyến, cần tiếp tục thúc đẩy sự tương tác và tăng cường phản hồi, chú trọng đánh giá thường xuyên thông qua những hoạt động khác nhau.

Về đánh giá kết quả học tập của HS: Cung cấp phản hồi về bài tập viết của HS trong Google Tài liệu (thông qua tính năng nhận xét) trên cơ sở mục tiêu bài học. Kết hợp các bài kiểm tra đánh giá nhỏ giữa các mô-đun học tập mới để giúp GV và HS hiểu trình độ hiện tại và những mục tiêu cần hướng đến. Tạo điều kiện cho HS phản ánh về việc học qua hình thức thảo luận, thực hành thay vì chỉ có các bài kiểm tra giữa kì và cuối kì. Trong kĩ thuật đánh giá, cần chú ý đưa ra các phản hồi, các chuyên gia đề xuất một bảng phản hồi HS có ý nghĩa theo mô hình của từ viết tắt REPLY bao gồm các thành tố sau: R *Đáp ứng*, E *Hiệu quả*, P *Tích cực*, L *Học tập*, Y *Cá nhân*. Cụ thể: R = *Responsive (Đáp ứng)*: GV nên thiết lập, công bố mục tiêu, cung cấp phản hồi kịp thời để HS hiểu bài và nhận ra lỗi để sửa chữa ở những lần sau. E = *Effective (Hiệu quả)*: phản hồi về sự tiến bộ của HS. Do đó, thông tin phản hồi cần cụ thể, đưa ra nhận xét cụ thể so với mục tiêu, tránh những nhận xét chung chung. P = *Positive (Tích cực)*: Thông tin phản hồi không nên

chỉ là sửa lỗi, luôn ghi nhận sự nỗ lực của HS để khuyến khích các em. L = *learning (Học hỏi)*: Mở rộng cơ hội học tập cho HS, chỉ ra một vài gợi ý để cải thiện bài tập, tạo cơ hội cho HS học hỏi từ phản hồi của bạn. Y = *You (Cá nhân)*: Phản hồi đến từng cá nhân giúp phát triển mối quan hệ với HS. Những HS cảm thấy GV quan tâm đến mình sẽ chăm chỉ và học tập hiệu quả hơn. Ngoài ra, GV trực tuyến cần tận dụng các phản hồi có ý nghĩa khác như: Khen ngợi và khuyến khích qua việc thông báo các HS xuất sắc hoặc các HS tiến bộ, gọi điện hoặc gửi email khen ngợi; giải thích để giúp HS tháo gỡ khó khăn; sắp xếp thời gian thường xuyên trong tuần để giúp HS chưa hoàn thành tốt.

Tổ chức GD nổi tiếng Globalpartnership [7] cũng đưa ra những khuyến nghị về các chiến lược giảng dạy trực tuyến cho GV nhưng tập trung vào các tiêu chí sau: 1/ *Quản lí/tổ chức*: Đặt ra mục tiêu và các quy tắc nền tảng; phát triển mục tiêu học cụ thể và cần đạt cho mỗi bài học trực tuyến; quản lí tốc độ học tập; giảng dạy cá nhân hoá - quan tâm đến cả HS khá giỏi và HS kém; 2/ *Tạo dựng cộng đồng học tập*: Sự gắn bó và đoàn kết giúp lớp học trực tuyến hiệu quả hơn, dành 5 phút vào đầu mỗi buổi học trực tuyến để HS vui chơi và làm quen, tổ chức các nhóm học tập nhỏ, thiết kế các hoạt động yêu cầu HS cộng tác; 3/ *Giao tiếp*: Giao tiếp liên tục khiến bài học thú vị và tron tru, giao tiếp thường xuyên và thiết kế các hoạt động để người học phải giao tiếp với nhau, tạo kênh liên lạc bên ngoài để GV và HS có thể tiếp cận và liên hệ với nhau (WhatsApp, SMS, số điện thoại); 4/ *Các hình thức giảng dạy*: Tập trung vào đa dạng giảng dạy, tổ chức thành các dạng hoạt động, cân đối giữa các hình thức học; cung cấp các loại hướng dẫn khác nhau như hướng dẫn trực tiếp hoặc gián tiếp (video bài giảng được ghi lại, video truyền hình).

Ngoài ra, GV cần tuân theo một quy trình khi dạy học trực tuyến như khuyến cáo của Tổ chức Futurelearn trong bài *How to teach online* [8]. Quy trình này bao gồm: 1/ Lập kế hoạch dựa vào bối cảnh, đặc điểm đối tượng HS: cách giảng dạy và nhu cầu của HS; 2/ Thiết kế cách tiếp cận lấy HS làm trung tâm; 3/ Xây dựng nội dung và phương tiện, nguồn tài nguyên và hoạt động phong phú cho việc dạy và học; 4/ Xem xét và đánh giá: Phản ánh và đánh giá dựa trên phản hồi. Cụ thể hơn, các tác giả trong bài *6 bước để lập kế hoạch online* [9] đã nêu ra các kĩ thuật cụ thể để tổ chức một lớp học ảo bao gồm: *Lập kế hoạch bài học*: Xác định mục tiêu, định dạng hoặc cấu trúc, phân bổ thời gian cho sự tham gia của HS, lên lịch giải lao để cho phép HS trò chuyện, vệ sinh và chia sẻ phản hồi về cách thức học tập; *Đưa ra phản hồi*: Nêu rõ mục tiêu của khoá học, tiết học; thiết lập các nguyên tắc về nghi thức video. Các quy tắc cơ bản về cơ bản như tắt tiếng nếu không nói, cách đặt câu hỏi qua trò chuyện trực tiếp hoặc giờ tay ảo và việc tắt/mở video; *Hoàn thành*

quá trình cài đặt: Không gian đủ ánh sáng, tư thế thoải mái cho HS để quan sát, làm chủ công nghệ, thử nghiệm trước khi giảng dạy chính thức; *Bài học trực tiếp*: Đón tất cả các ứng dụng không liên quan đến bài học trên máy tính, nhìn vào máy ảnh để có thể giao tiếp bằng mắt với HS từ xa, trò chuyện với HS, giải thích rõ ràng, khuyến khích tương tác để thu hút sự chú ý của HS, dành thời gian cho các hoạt động độc lập của HS, khuyến khích phản hồi, có kết luận cho bài học, đặt ra mục tiêu và yêu cầu HS tìm hiểu trước nội dung cho bài học tiếp theo.

Tác giả Smith (2016) [1] cho rằng, GV trực tuyến cần lập kế hoạch và chuẩn bị trước nhiều hơn, đòi hỏi sự đầu tư nhiều thời gian hơn. Học tập trực tuyến yêu cầu kiểu hỗ trợ, đánh giá cụ thể, đặc biệt hơn liên quan đến công nghệ. Theo đó, những chiến lược được cung cấp cho GV bao gồm: Am hiểu công nghệ như tìm hiểu các nền tảng ứng dụng trong học trực tuyến; Thường xuyên duy trì sự hiện diện bằng cách giao tiếp bằng lời nói thường xuyên và đa dạng; Sử dụng các phương thức giao tiếp không lời như các biểu tượng cảm xúc; Trả lời nhanh; Thường xuyên và cởi mở cho các câu hỏi và một bài hoàn chỉnh thể hiện sự chuyên nghiệp và đặc điểm cá nhân; Đặt mục tiêu cụ thể cho khoá học; Tạo môi trường thân thiện và thiết lập cảm giác thoải mái và phát triển cộng đồng người học; Thúc đẩy giao tiếp thông qua thảo luận; phản hồi và đánh giá thường xuyên; Thường xuyên kiểm tra, làm mới tài nguyên nội dung và ứng dụng; Luôn chuẩn bị cho các tình huống bất ngờ như mất mạng hoặc các phương án dự phòng trong tình huống tài liệu không thể mở.

Tổ chức *Trường học số* [10] cung cấp các hướng dẫn cho GV về cách chuẩn bị cho việc giảng dạy trực tuyến năm 2020 để ứng phó với Dịch bệnh Coronavirus 2019 (COVID-19). *Thứ nhất*, GV cần trang bị kỹ năng số và có trong tay các công cụ giao tiếp trực tuyến để sử dụng, ví dụ: Zoom meeting, Skype, Google Hangouts, Google classroom, Google Tài liệu. *Thứ hai*, việc thiết kế kế hoạch bài học trực tuyến cũng là một kỹ năng mà GV nên trang bị. Kế hoạch bài học trực tuyến “sẽ truyền cảm hứng cho HS và tạo ra thành công” với những “lộ trình về những gì HS cần học và cách thực hiện nó một cách hiệu quả trong giờ học”.

Hiện nay, đã có một số công cụ giúp GV soạn giáo án trực tuyến. Công cụ soạn giáo án trực tuyến BlendSpace giúp các nhà GD tạo ra các bài học kỹ thuật số trong vòng vài phút, tìm, tạo và thay đổi các bài học hiện tại có sẵn, thậm chí có thể thêm các tài nguyên cá nhân để xây dựng bài học của mình hoặc làm cho phù hợp hơn với HS. GV có thể kết hợp video, câu đố, trò chơi, đọc sách, hoạt động viết và nhiều hơn thế nữa. Một công cụ khác là Planbook - là một công cụ soạn giáo án trực tuyến hữu ích khác cho việc giảng dạy trực tuyến, giúp GV lập kế hoạch và chấm điểm cho HS. Công cụ này cho phép GV

tạo lịch học, lưu bài học, tạo mẫu lớp học, đính kèm tệp và chia sẻ kế hoạch của mình với các đồng nghiệp. Chalk cũng giúp soạn giáo án trực tuyến dễ dàng, giúp GV tổ chức chương trình giảng dạy, hoạt động và bài học. GV có thể thêm video, ảnh và tệp đính kèm để có thể làm cho bài học của mình trở nên sống động, đồng thời, cung cấp cho HS những tài nguyên cần thiết để việc học thêm thú vị.

Như vậy, các nghiên cứu quốc tế đưa ra nhiều chiến lược khác nhau trong việc hỗ trợ GV giảng dạy trực tuyến hiệu quả, từ việc chuẩn bị kế hoạch giảng dạy, các phương tiện và thiết bị, thực hành giảng dạy với các kỹ thuật giảng dạy và hỗ trợ đưa ra phản hồi và đánh giá HS cho phù hợp. Nhìn chung, các nghiên cứu đều khẳng định việc giảng dạy trực tuyến mang tính chuyên biệt, GV cần chuẩn bị các kỹ năng liên quan đến công nghệ và cần chú ý đặc biệt đến cách thức truyền tải và tổ chức bài giảng. Việt Nam có thể chọn lọc để học hỏi được những kinh nghiệm quốc tế trên đây để làm giàu và nâng cao chất lượng giảng dạy trực tuyến trong nhà trường phổ thông.

2.3. Thực tiễn về giảng dạy trực tuyến của giáo viên phổ thông Việt Nam

Ở Việt Nam, với điều kiện về hạ tầng công nghệ thông tin ngày càng phát triển cùng với sự nhạy bén của các đơn vị, tổ chức GD trong bối cảnh cuộc cách mạng công nghiệp 4.0, GD trực tuyến ở tiểu học và trung học đã xuất hiện. Tuy nhiên, do đây là xu hướng mới và chưa có sự định hướng chính sách đối với các nhà trường phổ thông, nên hầu hết mới dừng lại ở các hoạt động cung cấp dịch vụ tự phát do các đơn vị, tổ chức GD tư nhân xây dựng một số hệ thống học tập trực tuyến sử dụng công nghệ tương thích để có thể theo dõi sự tiến bộ của HS, giúp HS tự học, tự ôn luyện (chẳng hạn, Chương trình GD trực tuyến Onluyen.vn của Công ty Trách nhiệm hữu hạn GD EDMICRO; Hệ thống GD trực tuyến HOCMAI với các chương trình ôn, luyện thi, thi thử đại học trực tuyến, dành cho HS trung học phổ thông, trung học cơ sở và tiểu học; Apax English với hệ thống E-learning học tại nhà;...) Mô hình hoạt động của những hệ thống học tập này dựa trên nền tảng số với các thuật toán được thiết kế nhằm liên tục đánh giá kỹ năng của HS và điều chỉnh cách học giúp người học cá nhân hóa việc học tập của mình. Các hệ thống này bước đầu đã cho thấy xu thế dạy học trực tuyến đã dần được quan tâm, được các nguồn lực trong xã hội chú trọng đầu tư và đã có một số trường phổ thông có điều kiện tham gia.

Đầu năm 2020, trước tình hình dịch bệnh viêm đường hô hấp cấp do chủng mới của Virus Corona (Covid-19) gây ra, thực hiện chủ trương của Đảng, Nhà nước, Chính phủ, Ngành GD&ĐT nước ta đã có những chỉ đạo, ứng phó linh hoạt, để góp phần giảm thiểu những tác động

của dịch bệnh, duy trì việc dạy và học theo phương châm “*tạm dừng đến trường nhưng không dừng học*”. GD phổ thông Việt Nam đã có chuyển biến rất lớn về phương thức dạy học, chuyển đổi cách dạy từ truyền thống sang sử dụng công nghệ.

Theo Báo cáo đánh giá tác động của dịch bệnh Covid-19 đối với ngành GD&ĐT của Viện Khoa học GD Việt Nam (tháng 4 năm 2020), đến tháng 4 năm 2020, hầu hết các trường học phổ thông đã thực hiện dạy học trực tuyến. Việc giảng dạy trực tuyến như thời gian qua, đã phần nào tác động tích cực đến HS. HS được rèn kỹ năng tự học, chủ động, tự giác, được nâng cao khả năng ứng dụng công nghệ thông tin (CNTT) được khai thác kho học liệu số và thành thạo hơn trong việc sử dụng CNTT phục vụ cho việc học.

Tuy nhiên, dạy học trực tuyến trong thời gian qua ở Việt Nam chưa thực sự hiệu quả. Ngoài các nguyên nhân như công tác quản lý chưa theo kịp, hầu hết các trường sử dụng phần mềm miễn phí nên an ninh mạng chưa được đảm bảo, thiết bị đầu cuối cho GV và HS, tốc độ băng thông, đường truyền chưa đáp ứng được yêu cầu, kỹ năng học tập trực tuyến của HS chưa cao,... thì còn có những nguyên nhân khác thuộc về chiến lược giảng dạy trực tuyến của các GV. Nhiều GV chưa làm chủ được việc ứng dụng CNTT, sử dụng phần mềm để dạy học trực tuyến, nội dung, bài học chưa được biên tập, chuyển đổi, kiểm soát. Việc kiểm tra, đánh giá kết quả học tập của HS còn có những lúng túng. Nhiều GV chưa có kinh nghiệm và chiến lược cho việc tương tác trong dạy học trực tuyến. Khi không có chiến lược tương tác, GV mất đi cảm hứng giảng dạy và khó kiểm soát khả năng học tập của HS. Về phía HS, các em mất đi cảm hứng học, động lực học tập do thiếu sự động viên, khích lệ, sự chỉ bảo của người thầy [11].

Hiện nay, Bộ GD&ĐT đang xin ý kiến về Dự thảo Thông tư Ban hành Quy định quản lý tổ chức dạy học trực tuyến đối với các cơ sở GD phổ thông và cơ sở GD thường xuyên. Khi Thông tư được ban hành, bên cạnh việc sẽ phải xây dựng kế hoạch dạy học trực tuyến phù hợp với điều kiện tổ chức dạy học, cơ sở GD phổ thông cần tổ chức tập huấn, bồi dưỡng về phương pháp và kỹ năng dạy học trực tuyến (chiến lược giảng dạy trực tuyến) cần thiết cho đội ngũ GV để có thể tham gia thực hiện dạy học trực tuyến đạt hiệu quả tốt nhất.

2.4. Đề xuất chiến lược giảng dạy trực tuyến cho giáo viên phổ thông Việt Nam

Mục đích của dạy học trực tuyến là: Mở rộng cơ hội tiếp cận GD cho HS, đặc biệt là khi HS không thể đến trường tham gia học tập vì những lý do khách quan; Bổ trợ cho phương thức dạy học trên lớp học truyền thống nhằm nâng cao hiệu quả công tác dạy và học, khuyến khích sự sáng tạo của GV và HS; Tạo cơ hội cho GV và

HS được quyền chủ động tiếp cận nguồn học liệu hữu ích trên Internet phục vụ cho việc giảng dạy và học tập của mình; Nâng cao năng lực ứng dụng công nghệ thông tin và truyền thông trong dạy và học cho GV và HS, góp phần đổi mới phương pháp dạy và học, kiểm tra đánh giá và nâng cao chất lượng GD; Góp phần thúc đẩy chuyển đổi số trong ngành GD và Đào tạo. Do đó, để đảm bảo thực hiện đúng, có chất lượng, hiệu quả, nội dung dạy học theo quy định, khả năng lĩnh hội và đặc điểm tâm sinh lý lứa tuổi của HS, không tạo ra áp lực đối với người dạy và người học, GV phải xác định được chiến lược giảng dạy trực tuyến cho chính mình. Với thực trạng về dạy học trực tuyến của GV phổ thông hiện nay của Việt Nam, trên cơ sở các kinh nghiệm quốc tế về chiến lược giảng dạy trực tuyến của GV, trong trường hợp đảm bảo được các hạ tầng kỹ thuật và học liệu dạy học trực tuyến, chúng tôi đề xuất chiến lược giảng dạy trực tuyến cho GV phổ thông như sau:

Tìm hiểu đối tượng HS, thực tiễn xã hội,... xác định hình thức dạy học trực tuyến

Đây là bước đầu tiên trong chiến lược giảng dạy trực tuyến vì nó sẽ quy định nội dung, phương pháp và phương tiện dạy học và kiểm tra đánh giá kết quả học tập trực tuyến của HS. Tùy theo đối tượng HS, thực tiễn xã hội mà có thể lựa chọn một trong các hình thức tổ chức dạy học trực tuyến: 1/ Dạy học trực tuyến hỗ trợ dạy học trực tiếp (GV cung cấp tài liệu, học liệu, giao nhiệm vụ và giám sát, hướng dẫn HS tự học, chuẩn bị cho các hoạt động dạy học trực tiếp); 2/ Dạy học trực tuyến thay thế một phần quá trình dạy học trực tiếp (GV giao cho HS một số nội dung tự học ở nhà để tăng thời gian luyện tập, thực hành, trải nghiệm làm việc nhóm, thảo luận khi HS ở trường); 3/ Dạy học trực tuyến thay thế hoàn toàn quá trình dạy học trực tiếp (các hoạt động của tiến trình dạy học được tổ chức thực hiện hoàn toàn thông qua môi trường Internet. Hình thức này chỉ áp dụng khi HS không thể đến trường).

Với tình hình GD phổ thông hiện nay ở Việt Nam, từ trường hợp bất khả kháng, một vài HS không thể đến trường học và những tình huống mà tất cả HS không thể đến trường (như dịch Covid-19 vừa qua) cần phải thay thế hình thức dạy học trực tiếp truyền thống hoàn toàn bằng dạy học trực tuyến (ở những nơi điều kiện dạy học trực tuyến được đảm bảo), còn lại, hình thức dạy học trực tuyến hỗ trợ dạy học trực tiếp và dạy học trực tuyến thay thế một phần quá trình dạy học trực tiếp cần được GV quan tâm thực hiện, nhất là chúng ta đang triển khai dạy học theo định hướng phát triển năng lực người học.

Thiết kế bài học trực tuyến

Thiết kế bài học trực tuyến đòi hỏi GV chuẩn bị trước nhiều hơn, cần sự đầu tư nhiều hơn về thời gian. Về cơ bản, chiến lược để thiết kế bài học trực tuyến cũng bao gồm: 1/ Xác định mục tiêu một cách rõ ràng; 2/ Định dạng hoặc cấu trúc rõ các nội dung dạy học; 3/ Xác định

rõ phương pháp, hình thức tổ chức, kỹ thuật dạy học, kiểm tra, đánh giá ứng với từng nội dung; 4/ Vạch ra thời gian và phân bổ thời gian cho từng hoạt động. Tuy nhiên, cần phải nói đến những đặc điểm khác biệt giữa bài học trực tuyến và bài học theo phương thức dạy học trực tiếp. Mục tiêu của bài học trực tuyến về cơ bản không có gì khác với mục tiêu của bài học theo phương thức dạy học trực tiếp. Điểm khác biệt căn bản thể hiện ở phương tiện, cách thức đạt được mục tiêu đó cũng như cách kiểm tra, đánh giá xem người học đã đạt được mục tiêu đó hay chưa. Do đó, trong quá trình cấu trúc nội dung và xác định phương pháp, hình thức tổ chức, kỹ thuật dạy học, kiểm tra, đánh giá, cần lưu ý như sau:

- Tận dụng những nội dung sẵn có được kiểm định (các nguồn học liệu trực tuyến đã được kiểm định như sách giáo khoa điện tử, các video bài giảng, hệ thống câu hỏi, bài tập,...) hoặc phát triển nội dung dựa trên kinh nghiệm cá nhân.

- Chọn phương pháp, hình thức tổ chức, kỹ thuật dạy học phù hợp nội dung, trình độ HS, chẳng hạn: Nghe thuyết trình, xem video, chơi trò chơi, tìm kiếm thông tin và thảo luận nhóm nhỏ (tương tác trực tuyến),... Chú ý các thiết kế tự học có hướng dẫn (người học được giao nhiệm vụ giải quyết các vấn đề mở, khuyến khích HS trực tuyến tự làm quen với các nguồn sẵn có trong cộng đồng địa phương).

- Lựa chọn cách thức hoạt động trên hệ thống trực tuyến: Gửi phản hồi cho HS; Gửi bài tập về nhà; Gửi các bài kiểm tra;...

- Lựa chọn cách thức quản lý nội dung: Chuẩn bị các bài kiểm tra; Đánh giá các bài kiểm tra, bài tập về nhà, các dự án của HS.

- Lựa chọn cách thức giao tiếp với HS (diễn đàn, email và các loại tin nhắn khác).

Có thể sử dụng một số công cụ thiết kế kế hoạch dạy học trực tuyến như BlendSpace; Planbook; Chalk;... Thời gian và phân bổ thời gian cho từng hoạt động sẽ khác với thời gian trên lớp học trực tiếp do có sự linh hoạt về thời gian đối với một số hoạt động mà GV có thể giao cho HS tự học, tự giao tiếp, trao đổi với bạn bè,... Chú ý rằng, việc phân bổ thời gian trong lớp học trực tuyến vẫn phải bao gồm cả thời gian giải lao ảo để cho phép HS trò chuyện, vệ sinh và chia sẻ phản hồi về cách thức học tập.

Thực hành giảng dạy

Trước hết, GV cần trang bị kỹ năng số và có trong tay các công cụ giao tiếp trực tuyến để sử dụng, chẳng hạn: Zoom meeting; Skype; Google Hangouts; Google classroom; Google Tài liệu;... Mỗi công cụ giao tiếp trực tuyến này đều có những ưu và nhược điểm trong quá trình giảng dạy. Cần lựa chọn và phối hợp sử dụng các công cụ này cho những mục tiêu khác nhau của bài học.

Trong thực hành giảng dạy trực tuyến, chú ý sử dụng 5 chiến lược giảng dạy trực tuyến của Scott Cooper. Ngoài

5 chiến lược nói trên, cần chú ý thiết lập quy tắc và quy trình lớp học để tạo ra một môi trường học tập nghiêm túc và thân thiện. Các quy tắc được đặt ra với mục đích hướng dẫn HS về hành vi phù hợp, kì vọng của GV và các quy trình cần thiết trong lớp học để HS có thể trở thành những người học độc lập, có kỉ luật: Tắt tiếng nếu không nói, cách đặt câu hỏi qua trò chuyện trực tiếp hoặc gõ tay ảo và việc tắt/mở video,... Cần cung cấp các chỉ dẫn rõ ràng, đồng thời GV cần theo dõi và thường xuyên cung cấp hướng dẫn bổ sung nếu cần thiết như sử dụng ảnh chụp màn hình, tạo video, cung cấp bản ghi âm, trao đổi riêng với HS qua Zoom hoặc Google Hangout.

Đánh giá kết quả học tập của HS

Dù là dạy học trực tiếp hay trực tuyến thì đều cần xác định nhu cầu đánh giá phải thường xuyên và liên tục, nhất quán với các mục tiêu của khóa học và hữu ích cho HS trong việc hiểu sự tiến bộ của mình trong lớp. Việc kiểm tra, đánh giá kết quả học tập của HS phải được thực hiện một cách khách quan và theo đúng quy định đã công bố công khai. GV phải đảm bảo các tiêu chí đánh giá theo quy định như giao các nhiệm vụ; tạo và chấm điểm các bài kiểm tra và bài tập về nhà.

Đánh giá kết quả học tập của HS trong giảng dạy trực tuyến cần lưu ý: Tận dụng những công cụ đánh giá trực tuyến để hỗ trợ; Thường xuyên cung cấp phản hồi về bài tập viết của HS được kết nối với các mục tiêu học tập, nhiệm vụ (trong Google Tài liệu có tính năng nhận xét); Kết hợp các bài kiểm tra đánh giá nhỏ giữa các nội dung kiến thức mới để nắm được trình độ hiện tại và đưa ra mục tiêu học tập phù hợp; Đưa ra các phản hồi, bao gồm cả khen ngợi, giải đáp thắc mắc; Sử dụng các trang thiết kế dưới dạng các bài kiểm tra trực tuyến hoặc tự thiết kế dưới dạng các trò chơi sử dụng các phần mềm hỗ trợ...

3. Kết luận

Với xu hướng quốc tế về đổi mới GD, với chủ trương của Bộ GD&ĐT mong muốn bổ sung thêm hình thức tổ chức dạy học bên cạnh hình thức dạy học truyền thống, dạy học trực tuyến là giải pháp cần được quan tâm nghiên cứu. Chiến lược giảng dạy trực tuyến nói trên cũng là một trong các vấn đề nghiên cứu được đặt ra với mong muốn hỗ trợ GV có được những bài giảng trực tuyến hiệu quả. Cùng với các chiến lược đã đề xuất như trên, cũng cần lưu ý rằng, để thiết kế bài học trực tuyến ngày càng hiệu quả hơn, GV cần liên tục điều chỉnh, làm giàu các tài nguyên học tập. Đồng thời, người GV cần thường xuyên trao đổi, phối hợp với cha mẹ HS thực hiện giám sát, hỗ trợ quá trình học tập trực tuyến của HS phù hợp theo lứa tuổi, cấp học. Cuối cùng, để đảm bảo cho các chiến lược này được triển khai hiệu quả ở Việt Nam, rất cần có các giải pháp về hạ tầng cơ sở, các chính sách, các văn bản mang tính chất pháp lí về GD trực tuyến ở phổ thông,...

Tài liệu tham khảo

- [1] Smith, K, (2016), *Toward an Understanding of Training to Teach Online: A Review of the Literature*. Pearson Efficacy & Research.
- [2] Bộ Giáo dục và Đào tạo, (8/2020), Dự thảo *Thông tư ban hành quy định quản lý tổ chức dạy học trực tuyến đối với các cơ sở giáo dục phổ thông và cơ sở giáo dục thường xuyên*.
- [3] <https://elearningindustry.com/5-strategies-improve-your-online-teaching>.
- [4] <https://www.onlineeducation.com/guide/instructional-methods>.
- [5] A national Primer on K-12 learning (2nd Edition), Mathew Wicks, Organizations: iNACOL.
- [6] <https://michiganvirtual.org/resources/guides/teacher-guide>.
- [7] <https://www.globalpartnership.org/blog/emergency-teaching-online-7-steps-get-started>.
- [8] <https://www.futurelearn.com/courses/teach-online>.
- [9] <https://blogs.poly.com/six-steps-planning-virtual-learning-sessions>.
- [10] <https://alldigitalschool.com/prepare-for-online-teaching-2020>.
- [11] Viện Khoa học Giáo dục Việt Nam, (4/2020), *Báo cáo đánh giá tác động của dịch bệnh Covid-19 đối với ngành Giáo dục và Đào tạo*.
- [12] Đỗ Ngọc Miên, (3/2012), *Chiến lược dạy học của giáo viên nhằm phát triển tư duy cho học sinh phổ thông*, Tạp chí Giáo dục, số 281, kì 1.
- [13] Issues: Issues in Practice, How to Get Started.
- [14] Smith, K, (2016), *Toward an Understanding of Training to Teach Online: A Review of the Literature*, Pearson Efficacy & Research.
- [15] <https://elearningindustry.com/5-strategies-improve-your-online-teaching>.

STRATEGIES FOR ONLINE TEACHING: INTERNATIONAL EXPERIENCES AND SOLUTIONS FOR VIETNAMESE SCHOOL TEACHERS

Dang Thi Thu Hue¹, Bui Thi Dien²

¹ Email: huedtt@vnies.edu.vn

² Email: dienbt@vnies.edu.vn

The Vietnam National Institute of Educational Sciences
52 Lieu Giai, Ba Dinh, Hanoi, Vietnam

ABSTRACT: *The success of online education depends on many factors, such as technical infrastructure conditions, management competency of administrators and teachers, as well as learning competency students; in particular, teachers' online teaching strategy is an important factor. Some international experiences and the reality of online teaching in Vietnam will be discussed, thereby a number of strategies are proposed for effective online teaching for school teachers by determining students' characteristics and objects, designing lesson plans, teaching practice, and assessing students' learning outcomes.*

KEYWORDS: Online education; online teaching; online teaching strategy.